

Lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vankeuslain ja tutkintavankeuslain, pakkokeinolain ja rikoslain 6 luvun 13 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vankeuslain ja tutkintavankeuslain, pakkokeinolain ja rikoslain 6 luvun 13 §:n muuttamisesta (HE 222/2018 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Juho Martikainen, oikeusministeriö
- erityisasiantuntija Anne Kohvakka, oikeusministeriö
- poliisiylitarkastaja Sami Ryhänen, sisäministeriö
- hallitusneuvos Jenni Rantio, liikenne- ja viestintäministeriö
- esittelijäneuvos Anu Rita, Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- käräjätuomari, osastonjohtaja Mikko Jaatinen, Keski-Suomen käräjäoikeus
- valtiosyyttäjä Leena Metsäpelto, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- ylitarkastaja Ari Juuti, Rikosseuraamuslaitos
- poliisitarkastaja Anna-Riina Korteniemi, Poliisihallitus
- osastopäällikkö Susanna Metsälampi, Liikenne- ja viestintävirasto
- erityisasiantuntija Mari Österberg, Liikenne- ja viestintävirasto
- asianajaja Tuomas Turunen, Suomen Asianajajaliitto
- professori Sakari Melander

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Pirkanmaan käräjäoikeus
- Vankiterveydenhuollon yksikkö
- Kriminaalihuollon tukisäätiö
- Suomen ilmailuliitto - SIL
- Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry
- Vankilavirkailijain Liitto VVL r.y.
- professori Veli-Pekka Viljanen

Valiokunnan mietintö LaVM 19/2018 vp

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin säännökset, joiden nojalla Rikosseuraamuslaitoksella olisi toimivalta puuttua miehittämättömän kulkuneuvon liikkumiseen vankilan alueella tai sen yläpuolella. Puuttumisessa voitaisiin käyttää teknistä laitetta, jolla vaikutetaan kulkuneuvon käyttämään radiosignaaliin.

Esityksessä ehdotetaan myös täsmennyksiä pakkokeinolain ja rikoslain tehostettua matkustuskieltoa ja tutkinta-arestia koskeviin säännöksiin.

Lakien on tarkoitus tulla voimaan mahdollisimman pian.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Yleistä

Käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä lisätään vankeuslakiin (767/2005) ja tutkintavankeuslakiin (768/2005) säännökset, joiden perusteella Rikosseuraamuslaitoksella on toimivalta puuttua miehittämättömän kulkuneuvon liikkumiseen vankilan alueella tai sen yläpuolella. Puuttumisessa voidaan käyttää teknistä laitetta, jolla vaikutetaan kulkuneuvon käyttämään radiosignaaliin.

Esityksen perusteluista ilmi käyvin tavoin (HE, s. 4) Rikosseuraamuslaitokselle ei ole nykyisin säädetty yksiselitteistä toimivaltaa puuttua miehittämättömien kulkuneuvojen liikkumiseen vankilan alueella tai sen yläpuolella.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että vankeuslain ja tutkintavankeuslain sitomista koskevia säännöksiä täsmennetään siten, että Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehillä on toimivalta käyttää sylkemisen estämiseen tarkoitettua huppua tai sidettä. Nykyisten säännösten nojalla tällaisia välineitä ei ole mahdollista käyttää (ks. HE, s. 4).

Myös tehostettua matkustuskieltoa ja tutkinta-arestia koskeviin pakkokeinolain (806/2011) ja rikoslain säännöksiin esitetään eräitä täsmennyksiä.

Hallituksen esityksen ja saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Miehittämättömien kulkuneuvojen kulkuun puuttuminen

Esityksen keskeisin ehdotus on, että Rikosseuraamuslaitokselle säädetään toimivalta puuttua miehittämättömien kulkuneuvojen kulkuun vankilan alueella tai sen yläpuolella. Tätä koskevat säännökset ehdotetaan lisättäväksi vankeuslakiin (1. lakiehdotus) ja tutkintavankeuslakiin (2. lakiehdotus).

Valiokunnan mietintö LaVM 19/2018 vp

Erilaisten miehittämättömien kulkuneuvojen ja erityisesti lennokkien ja miehittämättömien ilma-alusten käyttö on esityksen mukaan (HE, s. 4) lisääntynyt viime vuosina. Tämä on muodostanut uuden turvallisuusuhan vankiloille, koska tällaisten laitteiden avulla on mahdollista kuljettaa vankilaan luvattomia aineita ja esineitä. Vankiloissa on jo tehty havaintoja tällaisesta toiminnasta. Laitteiden yleistyessä ja halventuessa myös niiden käytön vankilaturvallisuutta vaarantaviin tarkoituksiin oletetaan lisääntyvän. Tällä hetkellä säädöspohja puuttua kulkuneuvojen kulkuun on puutteellinen, minkä vuoksi erillinen toimivaltasäännös Rikosseuraamuslaitokselle katsotaan esityksessä tarpeelliseksi (ks. myös HE, s. 13—14).

Lakivaliokunta pitää Rikosseuraamuslaitokselle säädettävää toimivaltaa tarpeellisenä ja perusteltuna. Toimintaympäristön muuttumisen sekä teknisen kehityksen vuoksi on tärkeää huolehtia siitä, että viranomaisten toimivaltuudet pysyvät muutosten ja teknisen kehityksen tasalla.

Vankeuslain 16 luvun 2 a §:n (1. lakiehdotus) toimivaltuussäännös soveltuu kaikkiin miehittämättömiin kulkuneuvoihin. Pykälän perustelujen mukaan (HE, s. 20) soveltamisalaan kuuluvat paitsi ilmailulaissa tarkoitetut lennokit ja miehittämättömät ilma-alukset myös maalla tai vedessä liikkuvat kulkuneuvot, kuten kuljettajattomat ajoneuvot. Soveltamisalaan kuuluvat myös leluina käytettävät kauko-ohjattavat pienoismallit. Soveltamisala kattaa siten kaikki kulkuneuvot riippumatta niiden koosta tai käyttötarkoituksesta. Olennaista perustelujen mukaan on, että kulkuneuvoa ohjataan kauko-ohjauksella tai automaattiohjauksella ilman kyydissä olevaa kuljettajaa.

Eduskunta on käsitellyt vastaavanlaisen toimivaltuuden myöntämisen myös puolustusvoimille, rajavartiolaitokselle ja poliisille. Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että näiden osalta vastaava toimivalta on rajattu koskemaan vain ilmailulain 2 §:n 1 momentin 21 ja 22 kohdassa tarkoitettua lennokkia ja miehittämättömää ilma-alusta.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan vankilaturvallisuuden näkökulmasta ei ole merkitystä sillä, onko kyse ilmassa, maalla tai vedessä liikkuvasta kulkuneuvosta. Keskeinen uhka liittyy siihen, että tällaisilla kulkuneuvoilla kuljetetaan vankilaan luvattomia aineita tai esineitä. Tämä on mahdollista kaikenlaisilla kulkuneuvoilla. Myös käytännössä on tehty havaintoja paitsi ilmassa myös maalla liikkuvista kulkuneuvoista, joilla on pyritty vankilan alueelle.

Suurimman uhan muodostavat tällä hetkellä miehittämättömät ilma-alukset. Saamaansa selvitystä arvioituaan lakivaliokunta katsoo, että miehittämättömään liikkumiseen liittyvän tekniikan kehittyessä puuttumistoimivallan sitominen tiettyyn liikkumismuotoon voisi kuitenkin jättää lainsäädäntöön aukon. Tällöin olisi epäselvää, voidaanko ja minkä säännösten nojalla puuttua muihin kuin miehittämättömiksi ilma-aluksiksi luokiteltuihin kulkuneuvoihin. Valiokunnan näkemyksen mukaan ehdotettua kulkuneuvoneutraalia säännöstä puoltaa myös se, että toimivaltuussäännös on rajattu miehittämättömien kulkuneuvojen kulkuun vankilan alueella tai sen yläpuolella. Esimerkiksi poliisin toimivalta ei ole vastaavalla tavalla alueellisesti rajattu.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että niin Puolustusvoimien toimivaltaa koskevassa puolustusvaliokunnan mietinnössä (PuVM 1/2018 vp) kuin Rajavartiolaitoksen ja poliisin toimivaltaa koskevissa hallintovaliokunnan mietinnöissäkkin (HaVM 16/2018 vp ja HaVM 23/2018 vp) on pidetty tärkeänä, että jatkotyössä selvitetään toimivaltuuden laajentaminen koskemaan muitakin kulkuneuvoja kuin miehittämättömiä ilma-aluksia.

Valiokunnan mietintö LaVM 19/2018 vp

Edellä selostetuista syistä lakivaliokunta pitää asianmukaisena ja hyväksyttävänä, että ehdotettu vankeuslain 16 luvun 2 a §:n 1 momentin toimivaltuussäännös soveltuu momentista ja sen perusteluista ilmi käyvin tavoin neutraalisti kaikkiin miehittämättömiin kulkuneuvoihin.

Saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää hyväksyttävänä myös säännöksessä käytettyä käsitettä "miehittämätön kulkuneuvo". Valiokunnan käsityksen mukaan kyseinen käsite kuvaa parhaiten toimivaltuuden keskeiseen soveltamisalaan kuuluvia kauko-ohjattavia tai automaattiohjattavia välineitä, joilla on sellainen suorituskyky, että vankilaturvallisuutta vaarantava toiminta on ylipäättään mahdollista. Miehittämättömällä kulkuneuvolla voidaan viitata sellaisiinkin liikenteessä kulkeviin välineisiin, joissa ei edes ole mahdollista kuljettaa ihmistä tai joita voidaan kutsua myös pienoismalleiksi. Lakivaliokunnan käsityksen mukaan säännöksessä käytetyn käsitteen ja esityksen perustelutekstin perusteella käytännön soveltamistilanteissa ei voi syntyä epäselvyyttä siitä, voidaanko säännöstä soveltaa johonkin miehittämättömään kulkuneuvoon.

Ehdotetun vankeuslain 16 luvun 2 a §:n mukaan miehittämättömän kulkuneuvon kulkuun puuttumisen edellytyksenä on, että miehittämätön kulkuneuvo tulee luvatta vankilan alueelle tai sen yläpuolelle. Kynnys on näin ollen periaatteessa matala. Mikäli puuttumisessa on tarpeen käyttää voimakeinoja tai vaikuttaa teknisesti kulkuneuvon kulkuun, tulee tältä osin sovellettavaksi korkeampi kynnys.

Voimakeinojen käyttö edellä mainitussa tilanteessa on mahdollista vankeuslain 18 luvun 6 §:ssä säädetyin edellytyksin. Ehdotettu vankeuslain 16 luvun 2 a §:n 2 momentti sisältää puolestaan säännökset mahdollisuudesta käyttää teknistä laitetta, joka vaikuttaa kulkuneuvon kulkuun. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että laitteella vaikutetaan kulkuneuvon käyttämään radiosignaaliin siten, ettei sitä kyetä ohjaamaan vankilan alueelle. Ehdotetun vankeuslain 16 luvun 2 a §:n 2 momentin kynnys laitteen käyttöön vastaa pitkälti vankeuslain 18 luvun 6 §:n kynnystä voimakeinojen käyttöön.

Lakivaliokunta on esitystä käsitellessään arvioinut erityisesti sitä, onko 16 luvun 2 a §:n 1 momentin kynnys puuttumiseen liian matala sen ollessa sidottu vain luvatta vankilan alueelle tai sen ilmatilaan saapumiseen. Valiokunta on arvioinut myös sitä, onko puuttumisedellytyksen sitominen lupaan perusteltu ratkaisu.

Lakivaliokunnan oikeusministeriöltä saaman selvityksen mukaan lausuntokierroksella olleessa hallituksen esitysluonnoksessa edellytys puuttua miehittämättömän kulkuneuvon kulkuun oli muotoiltu siten, että Rikosseuraamuslaitoksella oli vankilan alueella tai alueen yläpuolisessa ilmatilassa oikeus ottaa miehittämätön kulkuneuvo tilapäisesti haltuun, estää sen käyttö tai muutoin puuttua sen kulkuun, jos se olisi ollut välttämätöntä vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan useissa lausunnoissa tätä edellytystä pidettiin liian tiukana. Jatkovalmistelussa katsottiin, että koska kyse on rajoitetusta vankila-alueesta ja käytännössä arvio kulkuneuvon aiheuttamasta uhasta on tehtävä nopeasti näkö- tai kamerahavaintojen perusteella, puuttumisen edellytyksiä on perusteltua laskea alemmas. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan pidetty mahdollisena kieltää kokonaan miehittämättömien kulkuneuvojen liikkumista vankila-alueille tai niiden yläpuolelle. Tällaisesta kiellosta tulisi oikeusministeriöltä saadun selvityk-

Valiokunnan mietintö LaVM 19/2018 vp

sen mukaan säättää yleisessä liikennelainsäädännössä. Näistä syistä puuttumisen edellytykseksi esitettiin hallituksen esityksessä sitä, että miehittämätön kulkuneuvo saapuu luvatta vankilan alueelle tai sen yläpuolelle.

Saamaansa selvitystä arvioituaan lakivaliokunta katsoo, että miehittämättömän kulkuneuvon kulkuun puuttumisen kynnyksen ei ole perusteltua olla sidottu vain vankilan alueelle tai sen ilmatilaan saapumiseen. Muutoin puuttumiskynnys saattaa muodostua suhteettoman matalaksi. Myös kynnyksen sitominen luvatta saapumiseen ei valiokunnan näkemyksen mukaan ole asianmukainen ratkaisu vaan saattaa aiheuttaa epäselvyyksiä. Näin on muun muassa sen vuoksi, että esitys ei sisällä säännöksiä luvan hankkimisesta, sen myöntämistoimivallasta tai lupaedellytyksistä. Lakivaliokunta katsoo, että puuttumiskynnystä koskevaa vankeuslain ehdotettua 16 luvun 2 a §:n 1 momenttia on syytä muuttaa poistamalla puuttumiskynnyksen sitominen lupaan sekä tarkistamalla muutoinkin puuttumisen kynnystä korottaen sitä esityksessä ehdotetusta. Valiokunnan näkemyksen mukaan puuttumisen sitominen välttämättömyyttä koskevaan edellytykseen olisi kuitenkin esityksessä tarkoitetuissa tilanteissa liian korkea kynnyks.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että voimassaolevan vankeuslain 16 luvun 2 §:ssä säädetään, että vankien asuintiloja voidaan tarkastaa vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Vankeuslain 16 luvun 3 §:n mukaan vangille voidaan tehdä turvatarkastus turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi tai omaisuuden suojelemiseksi. Valiokunta katsoo, että näitä toimenpiteitä voidaan pitää nyt esitettyä vastaavanlaisina puuttumisina henkilön oikeuksiin. Kynnyks toimenpiteiden suorittamiseen on kuitenkin suhteellisen matala.

Edellä selostetun valossa lakivaliokunta ehdottaa, että vankeuslain (1. lakiehdotus) *16 luvun 2 a §:n 1 momentti* tarkistetaan kuulumaan siten, että Rikosseuraamuslaitoksella on vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka omaisuuden suojelemiseksi oikeus ottaa miehittämätön kulkuneuvo tilapäisesti haltuun, estää sen käyttö tai muutoin puuttua sen kulkuun, jos se saapuu vankilan alueelle tai alueen yläpuoliseen ilmatilaan.

Ehdotetun vankeuslain 16 luvun 2 a §:n 3 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus käsitellä miehittämättömän kulkuneuvon käyttöön liittyvää radioviestintää, välitystietoja ja sijaintitietoja miehittämättömän kulkuneuvon kulkuun puuttumiseksi tai kulkuneuvon tai sen kokonaisjärjestelmän osan yksilöimiseksi ja sijainnin määrittämiseksi. Tiedot radioviestinnästä, välitystiedot ja sijaintitiedot on hävitettävä viipymättä toimenpiteen jälkeen, jollei laissa toisin säädetä.

Kyseinen 3 momentin sääntely liittyy samassa pykälässä Rikosseuraamuslaitokselle säädettyyn edellä selostettuun oikeuteen ottaa miehittämätön kulkuneuvo tilapäisesti haltuun, estää sen käyttö tai muutoin puuttua sen kulkuun.

Esityksen säätämisperusteluissa (HE, s. 26—29) kuvatulla tavalla ehdotus on merkityksellinen perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän suojan kannalta. Perustuslain 10 §:n 4 momentissa säädetään tilanteista, joissa lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen.

Valiokunnan mietintö LaVM 19/2018 vp

Ehdotettu vankeuslain 16 luvun 2 a §:n 3 momentin sääntely vastaa sanamuodoltaan pitkälti rajavartiolain (578/2005) 38 a §:n 3 momentissa rajavartiomiehelle annettua toimivaltuutta. Kyseinen säännös lisättiin rajavartiolakiin tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä perustuslakivaliokunnan annettua lausunnon hallituksen esityksestä (PeVL 6/2018 vp). Tosin perustuslakivaliokunta ei lausunnossaan nimenomaisesti tarkastele kyseisen säännöksen perustuslainmukaisuutta, vaikka kysymys oli esillä hallituksen esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa (HE 201/2017 vp, s. 65—66).

Lakivaliokunnan kuuleman valtiosääntöoikeuden asiantuntijan mukaan esityksessä tarkoitetussa asetelmassa luottamuksellisen viestin salaisuuden rajoitusta ei ole arvioitava perustuslain 10 §:n 4 momentin rajoituslausekkeen valossa. Ehdotus vain hyvin vähäisessä määrin puuttuu perustuslain 10 §:ssä turvattuun luottamuksellisen viestin salaisuuteen. Valtiosääntöoikeuden asiantuntijan mukaan ehdotettu vankeuslain 16 luvun 2 a §:n 3 momentti ei ole ristiriidassa perustuslain 10 §:ssä säädetyn luottamuksellisen viestin salaisuuden kanssa.

Sylkemisen estävän suojan käyttö

Esityksessä ehdotetaan, että Rikosseuraamuslaitokselle säädetään toimivalta rajoittaa vangin toimintavapautta sylkemisen estävää suojaa käyttämällä. Säännökset eivät tällä hetkellä mahdollista suojan käyttöä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan vankiloissa voi esiintyä tilanteita, joissa aggressiivisesti käyttäytyvä vanki pyrkii sylkemään henkilökunnan tai muiden vankien päälle. Näissä tilanteissa sylkeminen tulee voida estää muiden henkilöiden terveyden ja koskemattomuuden suojelemiseksi.

Esityksen mukaan sylkemisen estävä suoja lisätään 1. lakiehdotuksessa tarkoitettuun vankeuslain 18 luvun 2 §:n säännökseen käsirautoja ja muovista sidettä vastaavaksi välineeksi. Suojan käytön edellytykset vastaisivat siten käsirautojen ja muovisen siteen käyttöedellytyksiä.

Lakivaliokunta pitää sylkemisen estävän suojan käyttöä koskevan sääntelyn sisällyttämistä lakiin tarpeellisenä. Valiokunta on esitystä käsitellessään arvioinut erityisesti sitä, tulisiko sylkemisen estävän suojan käyttöedellytyksiä täsmentää esimerkiksi siten, että sitä voidaan käyttää vasta viimesijaisena keinona suhteessa muihin sitomisvälineisiin.

Asiassa saamaansa selvitystä arvioituaan valiokunta toteaa, että ehdotetussa säännöksessä sylkemisen estävän suojan käytölle on säädetty verrattain korkeat edellytykset. Vankeuslain 18 luvun 2 §:n säännöksen mukaan suojan käytön on oltava välttämätöntä: 1) karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana; 2) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle; 3) uhkaavan väkivallan torjumiseksi; tai 4) henkilönkatsastuksen turvaamiseksi.

Esityksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan (s. 23) käytännössä suojaa voitaisiin käyttää pykälän 1 momentin 2 ja 3 kohdan nojalla tilanteissa, joissa aggressiivisesti käyttäytyvä vanki yrittää sylkeä muiden henkilöiden päälle.

Valiokunnan mietintö LaVM 19/2018 vp

Lakivaliokunta katsoo, että vaikka suojaa voidaanakin pitää syvemmälle menevänä puuttumisena henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kuin esimerkiksi käsirautoja, valiokunnan käsityksen mukaan laissa säädettyjä käyttöedellytyksiä voidaan pitää riittävän tiukkoina sääntelyn hyväksyttävyyden kannalta ja käyttö on asianmukaisesti rajattu sellaisiin tilanteisiin, joissa suojan käyttö on välttämätöntä. Lakivaliokunta pitää välttämättömänä, että suojan käytöstä annetaan koulutusta sekä ohjeistusta ja näiden yhteydessä myös annetaan tarkempaa ohjeistusta siitä, kuinka suojan käyttöä arvioitaessa tulee menetellä.

Lakivaliokunta ei myöskään pidä perusteltuna säätää erikseen suojan käytön viimesijaisuudesta suhteessa muihin sitomisvälineisiin. Tällainen sääntely ei ole tarpeen suojan käytön ohjaamiseksi. Käytännön soveltamistilanteissa kunkin sitomisvälineen käyttöä on perusteltua arvioida itseenäisesti laissa säädettyjen käyttöedellytysten perusteella. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan useimmiten suojan käytön arvioiminen tulee eteen vasta, kun vanki on käsiraudoissa tai häneen on kohdistettu muita voimakeinoja.

Valiokunta kiinnittää huomiota lisäksi siihen, että suojan käyttöä rajoittavat myös vankeuslain 18 luvun 2 §:n 2 momentin säännökset siitä, ettei käyttö saa kestää pidempään kuin on välttämätöntä ja että tietyissä tilanteissa on mahdollisuuksien mukaan kuultava lääkäriä.

Edellä selostetun valossa lakivaliokunta katsoo, että esityksessä ehdotettu vankeuslain 18 luvun 2 §:n 1 momentin säännös sylkemisen estävän suojan käytöstä on hyväksyttävä ja asianmukainen.

Esityksen perustelujen mukaan (s. 23) välineiden tulee olla sellaisia, etteivät ne vaaranna kohteen terveyttä tai estä aistihavaintoja, vaan estävät ainoastaan sylkemisen toisten henkilöiden päälle. Valiokunta korostaa, että suojaa käytettäessä tulee aina huolehtia siitä, ettei käyttö aiheuta vaaraa vangin terveydelle. Rikosseuraamuslaitoksen ohjeistuksella ja koulutuksella tulee huolehtia myös siitä, ettei suojan käyttö vaaranna vangin terveyttä ja vankia valvotaan tarpeellisin tavoin suojan käytön aikana.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki vankeuslain muuttamisesta

16 luku. Vankilan tilojen ja vangin tarkastaminen

2 a §. Miehittämättömän kulkuneuvon kulkuun puuttuminen. Pykälä sisältää säännökset miehittämättömän kulkuneuvon kulkuun puuttumisesta. Pykälän 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus ottaa miehittämättömän kulkuneuvo tilapäisesti haltuun, estää sen käyttö tai muutoin puuttua sen kulkuun, jos se saapuu luvatta vankilan alueelle tai alueen yläpuoliseen ilmatilaan.

Edellä yleisperusteluissa selostetuista syistä lakivaliokunta katsoo, että miehittämättömän kulkuneuvon kulkuun puuttumisen kynnyksen ei ole perusteltua olla sidottu vain vankilan alueelle tai sen ilmatilaan saapumiseen. Myös kynnyksen sitominen luvatta saapumiseen ei valiokunnan nä-

Valiokunnan mietintö LaVM 19/2018 vp

kemyksen mukaan ole asianmukainen ratkaisu. Lakivaliokunta katsoo, että puuttumiskynnystä koskevaa pykälän 1 momenttia on syytä muuttaa poistamalla puuttumiskynnyksen sitominen lupaan sekä tarkistamalla muutoinkin puuttumisen kynnystä korottaen sitä esityksessä ehdotetusta.

Yleisperusteluissa todetun mukaisesti lakivaliokunta ehdottaa, että pykälän *1 momentti* tarkistetaan kuulumaan siten, että Rikosseuraamuslaitoksella on vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka omaisuuden suojelemiseksi oikeus ottaa miehittämätön kulkuneuvo tilapäisesti haltuun, estää sen käyttö tai muutoin puuttua sen kulkuun, jos se saapuu vankilan alueelle tai alueen yläpuoliseen ilmatilaan.

19 luku. Ilmoitukset ja tiedon antaminen.

2 a §. Ilmoitus miehittämättömään kulkuneuvon puuttumisesta. Pykälän mukaan miehittämättömän kulkuneuvon kulkuun puuttumisesta 16 luvun 2 a §:ssä tarkoitetulla teknisellä laitteella on ilmoitettava Viestintävirastolle.

Viestintävirasto on vuoden 2019 alusta yhdistetty Liikenne- ja viestintävirastoksi. Lakivaliokunta ehdottaa, että kyseinen muutos huomioidaan *2 a §:ssä* siten, että ilmoitusta edellytetään Viestintäviraston sijasta Liikenne- ja viestintävirastolle.

3. Laki pakkokeinolain muuttamisesta

2 luku. Kiinnittäminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti

12 i §. Velvollisuuksien rikkominen. Pykälässä säädetään tutkinta-arestin osalta velvollisuuksien rikkomistapauksiin liittyvistä menettelyistä. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 momentti. Momentti sisältää säännöksen, jonka mukaan tilanteessa, jossa tutkinta-arestiin määrätty jättää pitämättä yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen laitoksen määräämällä tavalla, hänet voidaan noutaa Rikosseuraamuslaitoksen määräämään tapaamiseen rikkomuksen selvittämistä varten.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että ehdotetulla 12 i §:n 5 momentin säännöksellä on yhteys esityksessä kumottavaksi ehdotettuun 12 c §:n 2 momentin säännökseen, jonka mukaan tilanteessa, jossa tutkinta-arestiin määrätty ei noudata saamaansa kehotusta, poliisi saa ottaa hänet kiinni vankilaan toimittamista varten. Mainittu 12 c §:n säännös liittyy tutkinta-arestin toimeenpanon aloitustilanteeseen. Esityksen 12 c §:n yksityiskohtaisten perustelujen (s. 24) mukaan 12 c §:n 2 momentin säännös kiinni ottamisesta vankilaan toimittamista varten kumotaan ja velvollisuuksien rikkomista koskevassa 12 i §:ssä säädettäisiin täsmällisemmin menettelystä, jolla tutkinta-arestiin määrätty voitaisiin noutaa rikkomuksen selvittämistä varten Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön.

Valiokunta toteaa, että 12 i §:n 5 momentin sanamuodon mukaan kyse on siitä, että tutkinta-arestiin määrätty jättää pitämättä yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen laitoksen määräämällä tavalla. Täytäntöönpanon aloitustilanteessa velvollisuus ottaa yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen ei kuitenkaan ole rikosseuraamuslaitoksen määräämä.

Valiokunnan mietintö LaVM 19/2018 vp

Edellä todetun valossa lakivaliokunta katsoo, että 12 i §:n 5 momentissa olevan noutomenettelyn ala on perusteltua täsmentää koskemaan kaikkia velvollisuuksien rikkomistilanteita. Näin noutoa voidaan käyttää henkilön rikottua mitä tahansa hänelle asetettua velvollisuutta, myös velvollisuutta ottaa yhteyttä valvonnan järjestämiseksi. Tämän vuoksi lakivaliokunta ehdottaa, että 12 i §:n 5 *momentin* muotoilu "jättää pitämättä yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen laitoksen määräämällä tavalla" korvataan muotoilulla "on rikkonut hänelle asetettuja velvollisuuksia".

11 Luku. Erinäiset säännökset

4 §. Tarkemmat säännökset ja määräykset. Pykälä sisältää säännökset tarkempien säännösten ja määräysten antamisesta. Pykälän 1 momentin 6 kohtaan lisätään valtuutus säätää valtioneuvoston asetuksella tutkinta-arestiin liittyvistä toimenpiteistä ilmoittamisesta yhtenevästi matkustuskieltoa ja tehostettua matkustuskieltoa koskevan 3 kohdan kanssa. Tämä mahdollistaa viranomaisten välisen tutkinta-arestiin liittyvien toimenpiteiden ilmoittamisesta säätämisen valtioneuvoston asetuksella.

Lakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että 1 momentin 9 kohta sisältää valtuutuksen antaa valtioneuvoston asetuksella tarkemmat säännökset menettelystä, jota noudatetaan 2 luvun 12 c §:n 2 momentissa tarkoitetussa kiinni ottamista ja vankilaan toimittamista koskevassa tilanteessa. Kyseistä 11 luvun 4 §:n 1 momentin 9 kohtaa ei esityksessä esitetä muutettavaksi tai kumottavaksi.

Hallituksen esityksessä esitetään edellä 12 i §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa todetuin tavoin kumottavaksi 12 c §:n 2 momentin säännös, jonka mukaan tilanteessa, jossa tutkinta-arestiin määrätty ei noudata saamaansa kehotusta, poliisi saa ottaa hänet kiinni vankilaan toimittamista varten. Edellä todetun vuoksi lakivaliokunta katsoo, että 11 luvun 4 §:n 1 *momentin 9 kohta* ei ole enää tarpeen, ja ehdottaa, että 9 kohta *kumotaan*. Tämä edellyttää muutosta 3. lakiehdotuksen *johdolauseeseen*.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Lakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 222/2018 vp sisältyvät 2. ja 4. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 222/2018 vp sisältyvät 1. ja 3. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

vankeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vankeuslain (767/2005) 16 luvun 9 §:n 4 momentti ja 10 §:n 1 momentti sekä 18 luvun 2 §:n 1 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 16 luvun 9 §:n 4 momentti laissa 735/2011 ja 16 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 393/2015, ja
lisätään 16 lukuun uusi 2 a ja 8 a § sekä 19 lukuun uusi 2 a § seuraavasti:

16 luku

Vankilan tilojen ja vangin tarkastaminen

2 a §

Miehittämättömän kulkuneuvon kulkuun puuttuminen

Rikosseuraamuslaitoksella on vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka omaisuuden suojelemiseksi oikeus ottaa miehittämätön kulkuneuvo tilapäisesti haltuun, estää sen käyttö tai muutoin puuttua sen kulkuun, jos se saapuu luvatta vankilan alueelle tai alueen yläpuoliseen ilmatilaan.

Rikosseuraamuslaitos voi 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa käyttää teknistä laitetta, joka vaikuttaa miehittämättömän kulkuneuvon kulkuun. Tekninen laite ei saa aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa radio- tai muulle viestinnälle taikka yleiselle viestintäverkolle. Laitetta voidaan käyttää, jos se on puolustettavaa ottaen huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, miehittämättömän kulkuneuvon toiminnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Laitetta saa käyttää vain niin kauan kuin se on välttämätöntä toimenpiteen suorittamiseksi. Laitetta saa käyttää ainoastaan asianmukaisen koulutuksen saanut virkamies.

Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus käsitellä miehittämättömän kulkuneuvon käyttöön liittyvää radioviestintää, välitystietoja ja sijaintitietoja miehittämättömän kulkuneuvon kulkuun puuttumiseksi tai kulkuneuvon tai sen kokonaisjärjestelmän osan yksilöimiseksi ja sijainnin määrittämiseksi. Tiedot radioviestinnästä, välitystiedot ja sijaintitiedot on hävitettävä viipymättä toimenpiteen jälkeen, jollei laissa toisin säädetä.

Valiokunnan mietintö LaVM 19/2018 vp

8 a §

Haltuun otetun miehittämättömän kulkuneuvon käsittely

Rikosseuraamuslaitoksen haltuunsa ottama miehittämätön kulkuneuvo on palautettava kulkuneuvon omistajalle, jos omistaja on tiedossa.

Rikosseuraamuslaitos voi 1 momentin estämättä luovuttaa kulkuneuvon toimivaltaiselle viranomaiselle, jolla on sen käsittelyyn laillinen peruste.

9 §

Menettely ja päätösten kirjaaminen

Miehittämättömän kulkuneuvon kulkuun puuttumisesta, henkilöntarkastuksesta, henkilönkatsastuksesta ja erityistarkastuksesta pidetään pöytäkirjaa, jonka tarkemmasta sisällöstä säädetään valtioneuvoston asetuksella. Päihtymystilaa koskevat havainnot ja turvatarkastuksen toimittaminen kuljetuksen aikana on kirjattava Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön vahvistaman kaavan mukaiselle lomakkeelle.

10 §

Päätösvalta

Vangin turvatarkastuksesta päättää ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies taikka ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies. Miehittämättömän kulkuneuvon kulkuun puuttumisesta, vangin henkilöntarkastuksesta ja päihteettömyyden valvonnasta päättää ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

18 luku

Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö

2 §

Sitominen

Vangin välitöntä toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä, sylkemisen estävää suojaa käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos se on välttämätöntä:

- 1) karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana;

Valiokunnan mietintö LaVM 19/2018 vp

2) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle;

3) uhkaavan väkivallan torjumiseksi; tai

4) henkilönkatsastuksen turvaamiseksi.

19 luku

Ilmoitukset ja tiedon antaminen

2 a §

Ilmoitus miehittämättömään kulkuneuvoon puuttumisesta

Miehittämättömän kulkuneuvon kulkuun puuttumisesta 16 luvun 2 a §:ssä tarkoitetulla teknillä laitteella on ilmoitettava **Liikenne- ja viestintävirastolle**.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

2.

Laki

tutkintavankeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan tutkintavankeuslain (768/2005) 13 luvun 2 §:n 1 momentti ja *lisätään* 11 lukuun uusi 2 a § seuraavasti:

Valiokunnan mietintö LaVM 19/2018 vp

11 luku

Vankilan tilojen ja tutkintavangin tarkastaminen

2 a §

Miehittämättömän kulkuneuvon kulkuun puuttuminen

Tutkintavankeuden toimeenpanossa sovelletaan vankeuslain 16 luvun 2 a, 8 a, 9 ja 10 §:n säännöksiä miehittämättömän kulkuneuvon kulkuun puuttumisesta.

13 luku

Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö

2 §

Sitominen

Tutkintavangin välitöntä toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä, sylkemisen estävää suojaa käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos se on välttämätöntä:

- 1) karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana;
 - 2) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle;
 - 3) uhkaavan väkivallan torjumiseksi; tai
 - 4) henkilönkatsastuksen turvaamiseksi.
-

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

3.

Laki

pakkokeinolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan pakkokeinolain (806/2011) 11 luvun 4 §:n 1 momentin 9 kohta, sellaisena kuin se on laissa 101/2018,

muutetaan 2 luvun 12 c §:n 2 momentti, 12 g §:n 1 momentin 1 kohta ja 12 i §, 5 luvun 5 §:n 3 ja 4 momentti sekä 11 luvun 4 §:n 1 momentin 6 ja 8 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 101/2018, sekä

lisätään 2 lukuun uusi 12 k § seuraavasti:

2 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti

12 c §

Ratkaisu tutkinta-arestista

Tutkinta-arestiin määrittämisestä koskevasta ratkaisusta ja sen tiedoksiannosta on ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle. Jos tutkinta-arestiin määrätty on vapaana eikä ratkaisua tutkinta-arestista anneta hänen läsnä ollessaan, tuomioistuimen on annettava ratkaisu tutkinta-arestista tiedoksi jotakin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun mukaista todisteellista tiedoksiantotapaa noudattaen.

12 g §

Tutkinta-arestiin määrätyn yleiset velvollisuudet

Tutkinta-arestiin määrätty on velvollinen:

1) noudattamaan tutkinta-arestia koskevassa tuomioistuimen ratkaisussa asetettuja velvollisuuksia ja ottamaan välittömästi yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen tutkinta-arestin valvonnan järjestämiseksi;

Valiokunnan mietintö LaVM 19/2018 vp

12 i §

Velvollisuuksien rikkominen

Jos Rikosseuraamuslaitos tekemänsä selvityksen perusteella toteaa, että tutkinta-arestiin määrätty on rikkonut lievästi ja ilman 12 h §:n 2 momentissa tarkoitettua syytä hänelle asetettuja velvollisuuksia, Rikosseuraamuslaitos antaa hänelle kirjallisen varoituksen. Sen antamisesta päättää yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja.

Jos Rikosseuraamuslaitos tekemänsä selvityksen perusteella toteaa, että tutkinta-arestiin määrätty on kirjallisesta varoituksesta huolimatta tai muuten törkeästi rikkonut hänelle asetettuja velvollisuuksia, taikka jos tutkinta-arestiin määrätty jatkaa rikollista toimintaa, pakenee tai ryhtyy valmistelemaan pakoa, Rikosseuraamuslaitoksen on viipymättä ilmoitettava asiasta poliisille ja syyttäjälle. Tutkinta-arestiin määrätty saadaan pidättää ja vangita, jos hän muussa kuin 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa rikkoo hänelle asetettuja velvollisuuksia taikka jatkaa rikollista toimintaa, pakenee tai ryhtyy valmistelemaan pakoa. Tutkinta-arestin suorittamisajaksi ei lueta aikaa sen vuorokauden alusta, jolloin velvollisuuksien rikkominen tapahtui, tutkinta-arestiin määrätty jatkoi rikollista toimintaa tai pakeni. Rikosseuraamuslaitoksen on ilmoitettava syyttäjälle tuomioistuinkäsittelyssä tarvittavat tiedot tutkinta-arestin suorittamisesta. Jos tutkinta-arestiin määrättylle tuomittu ehdoton vankeusrangaistus on jo tullut täytäntöönpanokelpoiseksi, se saadaan panna heti täytäntöön.

Vangitsemista ja velvollisuuksien rikkomista koskevan asian käsittelee käräjäoikeus. Käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Asia voidaan ratkaista tutkinta-arestiin määrätyn poissaolosta huolimatta.

Rikosseuraamuslaitoksen on varattava tutkinta-arestiin määrättylle tilaisuus tulla kuulluksi 1 ja 2 momentissa tarkoitettua selvitystä tehdessään.

Jos tutkinta-arestiin määrätty on rikkonut hänelle asetettuja velvollisuuksia, hänet voidaan noutaa Rikosseuraamuslaitoksen määräämään tapaamiseen rikkomuksen selvittämistä varten. Poliisin on annettava noudon toteuttamiseksi virka-apua. Noudosta päättää pidättämiseen oikeutettu poliisimies Rikosseuraamuslaitoksen pyynnöstä. Noudettavaksi määrätty saadaan aikaisintaan kuusi tuntia ennen määrättyä tapaamista ottaa kiinni ja säilöön.

12 k §

Etsintäkuuluttaminen

Rikosseuraamuslaitos voi etsintäkuuluttaa tutkinta-arestiin määrätyn tutkinta-arestin toimeenpanoa varten, jos tutkinta-arestiin määrätty pakoilee toimeenpanoa.

Vankeuslaissa (767/2005) tarkoitettu täytäntöönpanosta vastaava virkamies tai täytäntöönpanojohtajan määräämä muu täytäntöönpanoyksikön virkamies päättää tutkinta-arestiin määrätyn etsintäkuuluttamisesta ja etsintäkuulutuksen peruuttamisesta.

Valiokunnan mietintö LaVM 19/2018 vp

5 luku

Matkustuskielto

5 §

Päätös matkustuskiellosta

Päätöksestä on annettava jäljennös kieltoon määrätylle. Jos matkustuskieltoon määrätty ei ollut läsnä päätöstä annettaessa tai jos jäljennöstä ei muuten voida tuolloin hänelle antaa, jäljennös voidaan toimittaa hänelle postitse hänen ilmoittamallaan osoitteella. Jos tehostettuun matkustuskieltoon määrätty on vapaana eikä päätöstä tehostetusta matkustuskiellosta anneta hänen läsnä ollessaan, tuomioistuimen on annettava päätös tehostetusta matkustuskiellosta tiedoksi jotakin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun mukaista todisteellista tiedoksiantotapaa noudattaen.

Tehostettua matkustuskieltoa koskevasta päätöksestä sekä sen tiedoksiannosta on viipymättä ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle ja poliisille.

11 luku

Erinäiset säännökset

4 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkemmat säännökset:

6) tutkinta-arestiin liittyvien asiakirjojen laatimisesta, käsittelystä ja sisällöstä sekä tutkinta-arestiin liittyvistä toimenpiteistä ilmoittamisesta;

8) 2 luvun 12 i §:n 2 momentissa tarkoitetun syyttäjälle tehtävän ilmoituksen sisällöstä. (Uusi)

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

rikoslain 6 luvun 13 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 6 luvun 13 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 102/2018, seuraavasti:

6 luku

Rangaistuksen määräämisestä

13 §

Vapaudenmenetysajan ja vapauden rajoituksen ajan vähentäminen

Jos määräaikainen vankeusrangaistus tuomitaan teosta, jonka johdosta rikoksen tehnyt on ollut vapautensa menettäneenä yhtäjaksoisesti vähintään yhden vuorokauden, tuomioistuimen on vähennettävä rangaistuksesta vapaudenmenetystä vastaava aika tai katsottava vapaudenmenetys rangaistuksen täydeksi suoritukseksi. Jos määräaikainen vankeusrangaistus tuomitaan teosta, jonka johdosta rikoksen tehnyt on ollut tehostetussa matkustuskiellossa tai tutkinta-arestissa yhtäjaksoisesti vähintään kaksi vuorokautta, tuomioistuimen on vähennettävä rangaistuksesta vapauden rajoitusta vastaava aika siten, että kaksi vuorokautta tehostetussa matkustuskiellossa tai tutkinta-arestissa vastaa yhtä päivää vankeutta tai se on katsottava rangaistuksen täydeksi suoritukseksi. Jos vähennettävien päivien lukumäärä ei ole kahdella jaollinen, ylijäävä päivä jätetään vähentämättä. Vapaudenmenetysaika ja vapauden rajoituksen aika lasketaan päivinä. Tuomioon on merkittävä vapaudenmenetysten, tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin alkamis- ja päättymispäivät.

— — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

Helsingissä 15.2.2019

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

Valiokunnan mietintö LaVM 19/2018 vp

puheenjohtaja Kari Tolvanen kok
varapuheenjohtaja Eva Biaudet r
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Katja Hänninen vas
jäsen Ari Jalonen sin
jäsen Johanna Karimäki vihr
jäsen Pia Kauma kok
jäsen Suna Kymäläinen sd
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Veera Ruoho kok
jäsen Ville Tavio ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Mikko Monto